

Kuka edustaa EU:n vastustajia?

Euroopan parlamentin vaalit 2004

MIKKO MATTILA JA TAPIO RAUNIO

ABSTRACT
Who Represents
Euroceptical Voters?
The 2004 Elections
to the European
Parliament

Elections to the European Parliament are normally described as second-order elections. In such elections turnout is lower than in national parliamentary elections, and government parties tend to lose votes while opposition parties and particularly small parties on the other hand gain votes. In the 2004 Euroelections the second-order model was by and large valid: turnout was substantially lower than in national elections, and government parties increased their vote shares in only two out of the 25 EU countries. In Finland the decision to vote was strongly influenced by preferences towards European integration, with Eurosceptical voters largely abstaining from voting. This was in turn partially explained by the lack of congruence between voters and parties in EU issues, with the parties far more supportive of integration than the citizens.

Johdanto

Euroopan unionin (EU) kansalaisilla on edustuksellisen demokratian puitteissa kaksi kanavaa vaikuttaa unionin päätöksentekoon. Ensinnäkin kansalaisilla on mahdollisuus äänestää oman maansa parlamenttivaaleissa, joiden tuloksen pohjalta muodostetaan hallitus, joka edustaa jäsenvaltioita neuvostossa ja Eurooppa-neuvostossa. Toiseksi kansalaisilla on äänioikeus Euroopan parlamentin (EP) vaaleissa. Vaikutuskanavista ensimmäinen on epäsuora, kun taas jälkimmäinen tarjoaa mahdollisuuden valita edustajat EU:n ainoaan suorilla vaaleilla valittavaan toimielimeen.

Ensimmäisten vuonna 1979 järjestettyjen Euroopan parlamentin vaalien lähestyessä toiveet olivat korkealla. Vaalien uskottiin tuovan kansalaiset mukaan ylikansalliseen päätöksentekoon ja täten vahvistavan integraation legitimeettiä.¹ Euroopan parlamentin vaalit, tuttavallisemmin eurovaalit², on kuitenkin erityisesti median toimesta yleisesti

mielletty epäonnistuneiksi. Vaaleja on kuvattu laimeiksi ja mielenkiinnottomiksi sekä kansalaisten kannalta etäisiksi. Äänestysosallistuminen on laskenut ensimmäisistä vaaleista lähtien, kansalliset teemat ovat hallinneet vaalikampanjoita, eikä vaalien ole tulkittu kaventaneen kansalaisten ja unionin välistä kuilua.

Kuudennet Euroopan parlamentin vaalit järjestettiin kesäkuussa 2004, vain reilu kuukausi sen jälkeen kun kymmenen uutta jäsenmaata oli liittynyt unioniin. Täten äänioikeutettuja oli yli 352 miljoonaa 25 jäsenvaltiosta. Tässä artikkelissa analysoidaan vuoden 2004 eurovaaleja niin vertailevasta kuin Suomen näkökulmasta. Artikkelin seuraavassa osiossa esitellään ns. toisen asteen vaalien (*second order elections*) teoria, joka ohjaa kirjoituksemme empiiristä osuutta. Kolmannessa osiossa on vertaileva katsaus, jossa tarkastelemme toisen asteen vaalien teorian toteutumista eri jä-

¹ Ensimmäisiä vaaleja edeltäneestä keskustelusta tarjoaa hyvän tiivistelmän Corbett (1998, 46–58).

² Englannin kielessä vaaleista käytetään virallisen nimen ohella yleisesti termiä ”Euroelections” tai ”European elections”. Suomessa on eurovaalien ohella käytetty termiä EU-vaalit tai EP-vaalit.

senmaissa ja koko unionissa. Seuraavissa osioissa analysoimme Suomen vaaleja, keskittyen erityisesti äänestämättömyyden ja puoluevalinnan selittämiseen. Viimeisessä osiossa kertaamme tulokset ja keskustelemme niiden käytännön merkityksestä.

Toisen asteen vaalit

Eurovaalit on yleisesti mielletty ns. toisen asteen vaaleiksi (Reif ja Schmitt 1980). Toisen asteen vaalit ovat vähemmän tärkeitä kuin ensimmäisen asteen vaalit, joilla yleisesti tarkoitetaan EU-maiden kansallisia parlamenttivaaleja. Toisen asteen vaalien teorian mukaan kansalaisten äänestyskäyttäytymistä ohjaa ennen kaikkea ensimmäisen asteen vaalien asetelma eikä niinkään se, mistä vaaleissa itse asiassa on kyse. Toisen asteen vaalien teoria rakentuu seuraavien hypoteesien varaan:

- 1) toisen asteen vaaleissa äänestysprosentti on matalampi kuin ensimmäisen asteen vaaleissa,
- 2) hallituspuolueet menettävät kannatustaan ja
- 3) uudet, pienet puolueet menestyvät hyvin. (Reif ja Schmitt 1980).³

Lisäksi vaalien ajankohdalla kansallisiin parlamenttivaaleihin nähden on merkitystä. Hallituspuolueet menestyvät huonoiten, mikäli eurovaalit ajoittuvat kansallisen parlamenttivaalisyklin puoleen väliin. Mikäli taas eurovaalit järjestetään heti ensimmäisen asteen vaalien jälkeen tai juuri niitä ennen, menestyvät hallituksessa olevat puolueet paremmin. Ensimmäisessä tapauksessa tämä johdetaan ennen kaikkea siitä, että hallituksen suosio on yleensä huipussaan heti vaalien jälkeen. Toisessa tapauksessa hallituspuolueiden parempi menestyminen johtuu puolestaan siitä, että valtuutetuille kannattajille haluavat osoittaa tukeaan puolueilleen ensimmäisen asteen vaalien kynnyksellä. Hallitustai valtuutetuille heikompi menestys selittyy myös vaalien alhaisilla panoksilla. Äänestäjät uskaltavat kokeilla eri puolueita kuin ensimmäisen asteen vaaleissa koska he tietävät, että toisen asteen vaalit eivät johda potentiaalisesti merkittäviin yhteiskunnallisiin muutoksiin kuten hallituksen

³ Teoriaan kuuluu myös neljäs hypoteesi, jonka mukaan hylättyjen äänten osuus eurovaaleissa on suurempi kuin ensimmäisen asteen vaaleissa. Tätä hypoteesia ei kuitenkaan tarkastella tässä artikkelissa.

vaihtumiseen. Eurovaaleissa äänestäjät täten antavat äänensä puolueelle, joka edustaa parhaiten heidän näkemyksiään riippumatta siitä kuinka paljon tällä puolueella on vaikutusvaltaa. Toinen vaihtoehto on, että eurovaalit toimivat tavallaan protestikanavana – eli kansalaiset äänestävät hallitusta tai valtuutetuista vastaan. (Reif ja Schmitt 1980; Oppenhuis ym. 1996).⁴ Toisen asteen vaalien mallin mukainen puolueiden kannatuksen vaihtelu toteutuu suuremmalla todennäköisyydellä niissä jäsenvaltioissa, joissa kansalliset vaalit todennäköisemmin johtavat hallituspuolueiden vaihtumiseen (Marsh 1998).⁵

Toisen asteen vaalien malli perustuu nimensä mukaisesti väitteelle vaalien vähäisemmästä merkityksestä ensimmäisen asteen vaaleihin verrattuna. Vaikka Euroopan parlamentti on yhdyntymisen edetessä kohonnut pelkämästä keskusteluforumista tärkeäksi lainsäätäjäksi, omaa se unionin päätöksenteossa edelleen selkeästi vähemmän valtaa kuin jäsenvaltioiden hallitusten edustajista koostuvat neuvosto ja Eurooppa-neuvosto. EU:n poliittisesta järjestelmästä puuttuu hallitus, joka on riippuvainen parlamentin enemmistön tuesta. Perinteiset hallitustehtävät jakaantuvat unionissa neuvoston, Eurooppa-neuvoston ja komission kesken. Näistä vain komissio on vastuussa parlamentille. EP:n mahdollisuus vaikuttaa neuvoston toimintaan rajoittuu puolestaan lähes yksinomaan sen lainsäädännölliseen toimivaltaan, jonka puitteissa parlamentti voi vaikuttaa aloitteiden sisältöön (yhteispäätösmenettely) ja läpimenoon (hyväksyntä- ja yhteispäätösmenettely). Parlamentti ei myöskään itse kykene suoraan vaikuttamaan omaan asemaansa, sillä EP:n vallan määrittelee jäsenvaltioiden hallitusten välinen konferenssi (HVK)⁶, jossa

⁴ Puolueiden menestymisen eurovaaleissa on osoitettu heijastuvan myös seuraaviin kansallisiin parlamenttivaaleihin: 'Kun hallituspuolueet menestyivät ennakoitua paremmin eurovaaleissa, menestyivät ne myös paremmin seuraavissa kansallisissa parlamenttivaaleissa. Mikäli ne menestyivät ennakoitua heikommin eurovaaleissa, menestyivät ne myös heikommin seuraavissa kansallisissa parlamenttivaaleissa.' (Marsh ja Franklin 1996, 29)

⁵ Toisen asteen vaalien mallin toimivuudesta ks. esimerkiksi Reif toim. (1985), Schmitt ja Mannheimier toim. (1991), van der Eijk ja Franklin toim. (1996), Blondel ym. (1998) ja Marsh (1998).

⁶ Parlamentti oli edustettuna konventissa, joka laati luonnoksen EU:n nyt kansallisessa ratifiointivaiheessa olevaksi perustuslaiksi.

Taulukko 1. Suomalaisen puolueiden ääniosuudet eduskuntavaaleissa (EK) sekä Euroopan parlamentin (EP) vaaleissa, 1995–2004.

Puolue	1995	1996	1999	1999	2003	2004
	EK %	EP %	EK %	EP %	EK %	EP %
Keskusta	19,8	24,4	22,4	21,3	24,7	23,4
SDP	28,3	21,5	22,9	17,8	24,5	21,2
Kokoomus	17,9	20,2	21,0	25,3	18,6	23,7
Vasemmistoliitto	11,2	10,5	10,9	9,1	9,9	9,1
RKP	5,1	5,8	5,1	6,8	4,6	5,7
Vihreä liitto	6,5	7,6	7,3	13,4	8,0	10,4
Kristillisdemokraatit	3,0	2,8	4,2	2,4	5,3	4,3
SMP / Perussuomalaiset	1,3	0,7	1,0	0,8	1,6	0,5
Nuorsuomalaiset	2,8	3,0	1,0	–	–	–
Muut	4,1	3,5	4,2	3,1	2,8	1,7
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Lähde. Tilastokeskus.

parlamentti ei ole edustettuna. (Hix ja Scully toim. 2003; Judge ja Earnshaw 2003; Hix 2005)

Parlamentilla eikä koko unionillakaan ole juuri suoraa toimivaltaa äänestäjien kannalta keskeisissä kysymyksissä kuten verotus, koulutuspolitiikka, terveydenhuolto tai työllisyyspolitiikka. Unionilla ei myöskään ole merkittävästi tulonsiirtoihin perustuvaa taloudellista valtaa, ei ainakaan budjetin koolla mitattuna. EU:n vuotuinen budjetti on ainakin parlamentin kuluva vaalikauden ajan (2004–09) hieman yli prosentin jäsenvaltioiden yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta (reilut 100 miljardia euroa). Vaikka unionin vaikutus ulottuu myös politiikan sektoreille, joilla sillä ei ole suoranaista toimivaltaa, kallistuu valtasapaino unionissa talous- ja rahaliitosta huolimatta edelleen siis jäsenvaltioiden eduksi. Eli yhdentymisen ja unionijäsenyyden eivät konkretisoidu tavallisten kansalaisten arjessa tavalla, joka motivoisi valitsijoita äänestämään.⁷

Kun tarkastellaan toisen asteen vaalien teorian toteutumista Suomen kaksissa ensimmäisissä eurovaaleissa (Taulukko 1), jotka käytiin lokakuussa 1996 sekä kesäkuussa 1999, havaitaan että toisen asteen mallin hypoteesit pitivät osittain paikkansa.

⁷ Tosin kansalaiset eivät välttämättä ymmärrä parlamentin roolia luullen EP:n omaavan enemmän valtaa kuin mitä sillä todellisuudessa on (Blondel ym. 1998). Valitsijat kuitenkin mitä ilmeisimmin tajuavat, että vaalit eivät suoranaisesti vaikuta istuvan kansallisen hallituksen kohtaloon (Niedermayer 1990).

Äänestysaktiivisuus oli selkeästi matalampi kuin eduskuntavaaleissa – 60 % vuonna 1996 ja 31 % vuonna 1999 – ja hylättyjä ääniä oli tavallista enemmän. Hallituspuolueiden menestyksen osalta tulos oli ristiriitainen, sillä suurin hallituspuolue SDP menetti molemmissa vaaleissa kannatustaan eduskuntavaaleihin nähden, mutta toiseksi suurin hallituspuolue Kokoomus puolestaan kuului vaalien voittajiin. Kolmas hypoteesi, eli pienten puolueiden menestys, toteutui vain osittain. Kummassakaan vaalissa esiin ei noussut yhtään uutta poliittista ryhmittymää, mutta niin Vihreä liitto kuin RKP pärjäsivät hyvin erityisesti vuoden 1999 vaaleissa.⁸ Vaikutti myös siltä, että mahdollinen protestikäyttäytyminen kanavoitui yksittäisiin ehdokkaisiin suurten puolueiden sisällä ennemmin kuin pieniin puolueisiin. (Härkönen 1999; Pesonen toim. 2000)

Analyysi vuoden 2004 eurovaaleista Euroopan tasolla

Toisen asteen mallin ensimmäisen hypoteesin mukaan vaaliosallistuminen toisen asteen vaaleissa on alhaisempaa kuin ensimmäisen asteen vaaleissa. Taulukossa 2 on eurovaalien äänestysprosentit vuodesta 1979 alkaen. Taulukossa 3 puolestaan

⁸ Vihreän liiton ja RKP:n poikkeuksellisen hyvä menestys vuonna 1999 selittyy osin molempien puolueiden ”ykkösehdokkaiden” – Heidi Hautala ja Astrid Thors – korkealla kannatuksella.

Taulukko 2. Äänestysosallistuminen eurovaaleissa, 1979–2004.

Jäsenmaa	1979	1984	1989	1994	1999	2004
Saksa	65,7	56,8	62,3	60	45,2	43,0
Ranska	60,7	56,7	48,7	52,7	46,8	42,8
Belgia	91,4	92,2	90,7	90,7	91,0	90,8
Italia	84,9	83,4	81,5	74,8	70,8	73,1
Luxemburg	88,9	88,8	87,4	88,5	87,3	89,0
Alankomaat	57,8	50,6	47,2	35,6	30,0	39,3
Iso-Britannia	32,2	32,6	36,2	36,4	24,0	38,8
Irlanti	63,6	47,6	68,3	44,0	50,2	58,8
Tanska	47,8	52,4	46,2	52,9	50,5	47,9
Kreikka		77,2	79,9	71,2	75,3	63,2
Espanja		68,9 ^a	54,6	59,1	63,0	45,1
Portugali		72,4 ^a	51,2	35,5	40,0	38,6
Ruotsi				41,6 ^b	38,8	37,8
Itävalta				67,7 ^c	49,4	42,4
Suomi				60,3 ^c	31,4	39,4
Tshekki						28,3
Viro						26,8
Kypros						71,2
Latvia						41,3
Liettua						48,4
Unkari						38,5
Malta						82,4
Puola						20,9
Slovenia						28,3
Slovakia						17,0
EU	63,0	61,0	58,5	56,8	49,8	45,7

Lähde: Euroopan parlamentti. ^a1987, ^b1995, ^c1996

verraataan viimeisimpien kansallisten parlamenttivaalien ja vuoden 2004 eurovaalien äänestysprosentteja.

Vaaliosallistumisesta voidaan tehdä neljä keskeistä havaintoa: Ensinnäkin äänestysprosentti on laskenut ensimmäisistä vaaleista alkaen, ollen 63 % vuonna 1979 ja 46 % vuoden 2004 vaaleissa. Kesäkuun 2004 vaaleissa korkeimpaan äänestysprosenttiin ylettiin Belgiassa (91 %), kun taas alhaisin lukema kirjattiin Slovakiassa (17 %), jossa alle viidesosa käytti äänioikeuttaan. Äänestysinto oli hyvin laimeaa uusista jäsenmaista myös Puolassa (21 %), Virossa (27 %), Slovoniassa (28 %), ja Tshekissä (28 %). Slovakian 17 % on eurovaalien uusi pohjanoteeraus. Aikaisempi ”ennätys” oli Ison-Britannian hallussa vuodelta 1999, jolloin 24 % briteistä käytti äänioikeuttaan. Äänestysprosentti on siis laskenut siitä huolimatta, että parlamentin valta on olennaisesti lisääntynyt vuodesta 1979 lähtien. Tätä laskua toisen asteen vaalien teoria ei pysty selittämään. Itse

Taulukko 3. Äänestysprosentit kansallisissa parlamenttivaaleissa ja Euroopan parlamentin vaaleissa.

Jäsenmaa	Viimeisimmät kansallisen parlamentin vaalit	Eurovaalit 2004	Erotus (kansalliset – eurovaalit)
Luxemburg	86,5	89,0	2,5
Belgia	91,6	90,8	-0,8
Irlanti	62,6	58,8	-3,8
Italia	81,4	73,1	-8,3
Liettua	58,6	48,4	-10,2
Kreikka	75,0	63,2	-11,8
Malta	95,7	82,4	-13,3
Ranska	60,3	42,8	-17,5
Iso-Britannia	59,4	38,8	-20,6
Kypros	91,8	71,2	-20,6
EU	72,8	49,7	-23,1
Espanja	68,7	45,1	-23,6
Portugali	62,8	38,6	-24,2
Puola	46,2	20,9	-25,3
Tshekki	57,9	28,3	-29,6
Latvia	71,2	41,3	-29,9
Suomi	69,7	39,4	-30,3
Viro	58,2	26,8	-31,4
Unkari	70,5	38,5	-32,0
Saksa	79,1	43,0	-36,1
Tanska	87,1	47,9	-39,2
Alankomaat	80,0	39,3	-40,7
Slovenia	70,1	28,3	-41,8
Itävalta	84,3	42,4	-41,9
Ruotsi	80,1	37,8	-42,3
Slovakia	70,1	17,0	-53,1

Lähteet: Euroopan parlamentti, IDEA (2004).

asiassa teorian mukaisesti äänestysaktiivisuuden olisi tullut nousta parlamentin vallan kasvaessa, koska näin myös vaalien merkityksellisyys on kasvanut.

Toiseksi maakohtaista vaihtelua esiintyy erittäin paljon. Korkeaan äänestysprosenttiin yletään ainoastaan jäsenvaltioissa, joissa äänestäminen on pakollista tai se on ns. kansalaisvelvollisuus: Belgia⁹,

⁹ Belgiassa kansalaisella on mahdollisuus antaa selitys äänestämättömyydestään. Mikäli viranomaiset hyväksyvät selityksen, jää asia siihen. Mikäli viranomaiset eivät hyväksy selitystä, seuraa äänestämättä jättämisestä sakkorangastus (5–10 euroa ensikertalaisille, 10–25 euroa toista kertaa äänestämättä jättäneille). Mikäli henkilö jättää äänestämättä neljästi tai useammin 15 vuoden aikana, viedään häneltä äänioikeus kymmeneksi vuodeksi. (IDEA 2004, 28)

Kreikka¹⁰, Luxemburg¹¹ ja Italia¹². Poikkeuksen tässä suhteessa muodostaa Malta, jonka ensimmäisissä eurovaaleissa 82 % valitsijoista äänesti. Malta on äänestyskäyttämisen suhteen muutenkin poikkeuksellinen valtio. Myös kansallisissa parlamenttivaaleissa äänestysprosentti on erittäin korkea ilman äänestyspakkoa. Tämä selittyy ennen kaikkea maan puoluejärjestelmän polarisoitumisella: oikeistolainen Kansallispuolue ja sosialidemokraattinen Työväenpuolue nauttivat molemmat noin 50 % kannatusta ja näin maan vaalit ovat lähes aina erittäin tiukkoja. Useissa jäsenvaltioissa äänestysintona on ollut hyvin laimeaa. Isossa-Britanniassa keskimäärin vain alle kolmannes on käynyt äänestämässä.

Kolmanneksi maakohtaisesti on voimakasta vaihtelua. Äänestysvilkkkaus saattaa heilahdella vaalista toiseen hyvinkin paljon. Eniten vaihtelua on esiintynyt Irlannissa, Espanjassa, ja Portugalissa. Kansallisissa parlamenttivaaleissa vastaavan suuruista vaihtelua ei esiinny. Neljänneksi äänestysvilkkkaus eurovaaleissa on oleellisesti vähäisempää kuin kansallisissa parlamenttivaaleissa. (Rose 2004) Kun verrataan vuoden 2004 eurovaalien äänestysprosentteja viimeisiin eurovaaleja edeltäneisiin kansallisiin parlamenttivaaleihin, niin havaitaan että suurimmat erot olivat Slovakiassa (–53 %), Ruotsissa (–42 %), Itävallassa (–42 %), Sloveniassa (–42 %), ja Alankomaissa (–41 %). Kansallisten parlamenttivaalien ja eurovaalien äänestysprosentteissa ei ole suuria eroja ainoastaan

¹⁰ Kreikassa henkilöllä on mahdollisuus antaa selitys äänestämättömyydestään. Mikäli viranomaiset hyväksyvät selityksen, jää asia siihen. Mikäli viranomaiset eivät hyväksy selitystä, voi äänestämättä jättämisestä seurata kovakin rangaistus, maksimissaan kuukausi vankeutta. Käytännössä lakia ei kuitenkaan panna toimeen eli äänestämättä jättämisestä ei seuraa rangaistusta. (IDEA 2004, 28). Dimitras (1996, 162) arvioi Kreikan todellisen äänestysprosentin olevan niin kansallisissa vaaleissa kuin eurovaaleissa noin 5–6 % korkeampi kuin viralliset tilastot osoittavat, koska äänestysrekisteriin on kirjattu 'satoja tuhansia' sinne kuumattomia henkilöitä.

¹¹ Luxemburgissa kansalaisella on mahdollisuus antaa selitys äänestämättömyydestään. Mikäli viranomaiset hyväksyvät selityksen, jää asia siihen. Mikäli viranomaiset eivät hyväksy selitystä, voi äänestämättä jättämisestä seurata sakkorangaistus. Rangaistuksia ei kuitenkaan käytännössä panna toimeen. (IDEA 2004, 29)

¹² Italian vuoden 1993 perustuslain mukaan äänestämisen on oikeus ja velvollisuus, ei pakollista. (IDEA 2004, 28–29).

niissä maissa, joissa äänestämättä jättäminen on rangaistavaa.¹³

Eurovaaleilla on vaikutusta unionin politiikkaan, sillä ne määrittelevät parlamentin puolueyhmiä voimasuhteet. Mutta aikaisemmista vaaleista on havaittu, että vaaleilla voi olla kauaskantoista merkitystä myös jäsenvaltioiden puoluejärjestelmien kannalta. Toisen asteen vaalien teorian mukaan oppositiopuolueet ja erityisesti pienet puolueet menestyvät eurovaaleissa hallituspuolueita paremmin. Eurooppa-kysymykset ja eurovaalit ovat johtaneet puolueiden jakaantumiseen (Iso-Britannia, Ranska), yhdistymiseen (Alankomaat) tai jopa kokonaan uusien puolueiden syntyyn (Tanska). Vaalit voivat myös toimia uusien puolueiden ponnahduslautana. Esimerkiksi Ranskan *Front National* löi itsensä läpi vuonna 1984 ja Belgian *Vlaams Blok* sekä Ranskan vihreät vuoden 1989 eurovaaleissa. Eurovaalit ovatkin elävöittäneet jäsenvaltioiden poliittisia järjestelmiä tarjoamalla valitsijoille tilaisuuden kokeilla uusia puolueita tai muuten vain rankaista puolueita, joita he ensimmäisen asteen vaaleissa äänestäisivät. Samoin poliitikoilla ja politiikkaan pyrkivillä on uusi areena, jota voi käyttää ponnahduslautana uusiin tehtäviin (Oppenhuis ym. 1996).

Taulukossa 4 verrataan hallituspuolueiden ääniosuutta vuoden 2004 eurovaaleissa vastaavaan ääniosuuteen eurovaaleja edeltäneissä kansallisissa parlamenttivaaleissa. Hallituspuolueet saivat vuoden 2004 eurovaaleissa keskimäärin 35,1 % äänistä, kun ne olivat saaneet 47,1 % äänistä edeltävissä kansallisissa parlamenttivaaleissa. Erotukseksi muodostuu täten 12 %. Vain kahdessa jäsenmaassa, Slovakiassa (8,7 %) ja Espanjassa (0,4 %), hallituspuolueet lisäsivät kannatustaan edeltäviin kansallisiin parlamenttivaaleihin nähden. Suurimmat tappiot hallituspuolueet kokivat

¹³ Taulukon 3 vuoden 2004 eurovaalien äänestysprosentit ovat samat kuin Taulukon 2 vastaavat prosentit. Lähteenä ovat Euroopan parlamentin viralliset tilastot. Valitettavasti tiettyjen jäsenmaiden (kuten Suomen) äänestysprosentit perustuu äänestäneiden osuuteen kaikista äänioikeutetuista, kun taas muissa jäsenmaissa laskuissa ovat mukana vain kyseisessä jäsenmaassa asuvat henkilöt (jolloin Suomen äänestysprosentti oli vuonna 2004 41,1 %). Kansallisten parlamenttivaalien äänestysprosentit ovat IDEA:n kotisivuilta (<http://www.idea.int>). IDEA ilmoittaa perustansa tilastonsa äänestäneiden osuuteen kaikista äänioikeutetuista, mutta kuten Suomen eduskuntavaalien äänestysprosentista havaitaan, ei tämä aina pidä paikkaansa.

Taulukko 4. Hallituspuolueiden menestys vuoden 2004 eurovaaleissa.

Jäsenmaa	EPHALL	KPVHALL	Vaalikausi	KPVHALL-EPHALL
Luxemburg	52,0	52,5	1	-0,5
Liettua	19,3	50,7	0,94	-31,4
Slovenia	44,5	57,9	0,92	-13,4
Puola	9,4	41,0	0,69	-31,7
Italia	43,4	48,5	0,62	-5,1
Kypros	45,0	56,1	0,62	-11,1
Tanska	30,7	40,3	0,65	-9,6
Iso-Britannia	21,9	40,7	0,60	-18,8
Portugali	34,6	40,9	0,56	-6,3
Unkari	42,0	47,7	0,52	-5,7
Ranska	28,6	38,2	0,50	-9,6
Tshekki	20,1	44,5	0,50	-24,4
Itävalta	39,0	52,4	0,45	-13,4
Ruotsi	24,6	39,9	0,44	-15,3
Saksa	33,5	47,1	0,44	-13,6
Slovakia	51,2	42,5	0,44	8,7
Irlanti	29,5	45,5	0,42	-16,1
Latvia	14,3	35,7	0,42	-21,5
Viro	26,9	55,3	0,31	-28,4
Suomi	50,2	53,8	0,31	-3,5
Alankomaat	41,9	50,6	0,27	-8,7
Belgia	48,5	54,7	0,27	-6,2
Malta	39,8	51,8	0,23	-12,0
Espanja	43,7	43,3	0,06	0,4
Kreikka	43,0	45,4	0,06	-2,4

Lyhenteiden selitykset: EPHALL = hallituspuolueiden ääniosuus vuoden 2004 eurovaaleissa; KPVHALL = hallituspuolueiden ääniosuus vuoden 2004 eurovaaleja edeltäneissä kansallisen parlamentin vaaleissa; vaalikausi = etäisyys eurovaaleja edeltäneisiin kansallisen parlamentin vaaleihin (luvut ovat prosentteja, jotka ilmaisevat etäisyyttä kuukausittain mitattuna; 1 tarkoittaa, että vuoden 1999 eurovaalit järjestettiin samanaikaisesti kansallisten parlamenttivaalien kanssa); KPVHALL – EPHALL = hallituspuolueiden ääniosuus vuoden 2004 eurovaaleja edeltäneissä kansallisen parlamentin vaaleissa – hallituspuolueiden ääniosuus vuoden 2004 eurovaaleissa.

Puolassa (-31,7 %), Liettuassa (-31,4 %), ja Virossa (-28,4 %). Kun vuonna 2004 unioniin liittyneet jäsenmaat jätetään tarkastelun ulkopuolelle, havaitaan että hallituspuolueet pärjäsivät heikoiten Isossa-Britanniassa (-18,8 %), Irlannissa (-16,1 %), ja Ruotsissa (-15,3 %).¹⁴ Eräs mielenkiintoinen havainto on, että ns. euroskeptiset puolueet tai listat – eli liikkeet, jotka vastustavat integraation tiivistymistä tai tavoittelevat maansa eroa unionista – lisäsivät merkittävästi kannatustaan useissa jäsenmaissa kuten Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa. Tästä huolimatta euroskeptiset puolueet ovat selkeänä vähemmistö-

nä Euroopan parlamentissa myös vaalikaudella 2004–2009.

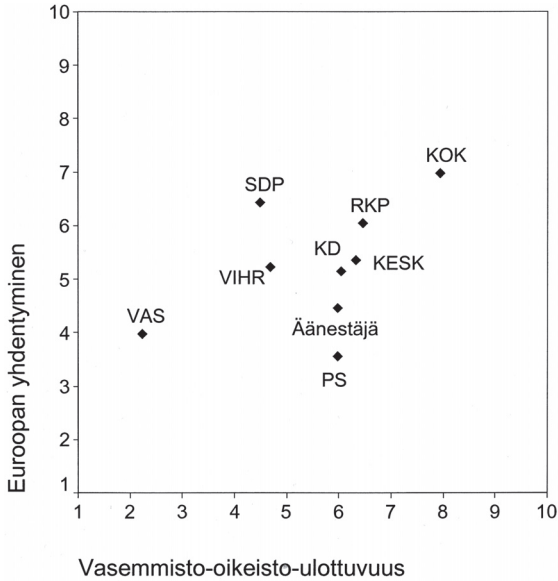
Tämä vertaileva tarkastelu osoittaa selvästi, että toisen asteen vaalien malli toimi ainakin yleisellä tasolla vuoden 2004 eurovaaleissa. Äänestysviikoksi oli jälleen olennaisesti laimeampaa kuin ensimmäisen asteen vaaleissa. Lisäksi hallituspuolueet menettivät selkeästi kannatustaan edeltäviin kansallisiin parlamenttivaaleihin verrattuna. Artikkelin seuraavassa osiossa siirrytään yksityiskohtaisempaan analyysiin kun tarkastellaan äänestäjien käyttäytymistä Suomen eurovaaleissa.

Eurovaalit Suomessa 2004

Suomen eurovaalien analyysi perustuu heti vaalien jälkeen toteutettuun kyselytutkimukseen. Aikaisempien EP-vaalien (paitsi vuonna 1984) yhtey-

¹⁴ Tarkemmat maakohtaiset analyysit on saatavana teoksesta Lodge toim. (2005) sekä European Parties Elections and Referendums Network (EPERN) -projektin kotisivuilta (<http://www.sussex.ac.uk/sei/1-4-2.html>).

Kuvio 1. Vastaajien näkemys suurimpien puolueiden sijoittumisesta vasemmisto-oikeistoluottavuudella ja EU-ulottavuudella (äänestäjä kuvaa keskimääräisen äänioikeutetun sijoittumista).

dessä on unionin jäsenmaissa kerätty sisällöllisesti yhtenevä kyselyaineisto kansalaisten osallistumisesta eurovaaleihin. Hankkeen nimi on European Elections Study (EES). Kyselyt on pääsääntöisesti toteutettu jäsenmaittain kansallisten tutkimuslaitosten toimesta. Vastaajia kyselyissä on ollut noin 1000 jäsenmaata kohden. Aineisto on mahdollistanut laajan Euroopan tason vertailun, jonka avulla on saatu runsaasti tärkeää tietoa eri maiden kansalaisten ja väestöryhmien vaalikäyttäytymisestä sekä vaaliosallistumisen syistä.

Kysely toteutettiin jälleen kesällä 2004 kuudensien eurovaalien yhteydessä kaikissa jäsenmaissa. Suomen osalta vastaajia oli 900 ja kysely suoritettiin puhelinhaastatteluin. Kohderyhmä edusti maan 18 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Suomen aineisto siirtyy myöhemmin tutkimuksen ja opetuksen vapaaseen käyttöön Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston kautta.

Eurovaalien poliittiset ulottuvuudet

Euroopan unionista on vaikea sanoa, että se olisi erityisesti vasemmistolainen tai oikeistolainen projekti. Itse asiassa jäsenmaista löytyy EU:ta kannat-

tavia tai siihen kriittisesti suhtautuvia puolueita vasemmisto-oikeistoluottavuuden molemmilta laidoilta. Monet tutkijat ovatkin esittäneet, että EU-politiikan tila perustuu kahdelle perusulottuvuudelle: perinteiselle oikeisto-vasemmistoluottuvuudelle ja EU:n kehitystä kuvaavalle kansallinen-eurooppalainen (tai enemmän-vähemmän integraatiota)-ulottuvuudelle (Hix 1999; Hooghe ja Marks 1999; Marks ja Wilson 1999; Marks ja Steenbergen toim. 2002, 2004; Mattila 2004). Vaikka nämä tutkimukset pyrkivät kuvaamaan EU:n poliittista tilaa nimenomaan koko unionin tasolla ja erityisesti poliittisen eliitin näkökulmasta, voidaan ainakin hypoteesina olettaa, että samat ulottuvuudet vaikuttavat myös äänioikeutettujen valintoihin Suomen eurovaaleissa. Seuraavissa analyyseissä keskitytään erityisesti näiden kahden ulottuvuuden vaikutusten tarkasteluun.

Kuviossa 1 on esitetty graafisesti, miten suomalaisten puolueiden sijainti hahmottuu vastaajien mielestä näillä kahdella ulottuvuudella. Lisäksi kuvioon on sijoitettu ”keskimääräinen” äänioikeutettu, jonka sijainti on laskettu kaikkien vastaajien vastausten perusteella. Kuvio perustuu haastattelulomakkeen kysymyksille, joissa vastaajat saivat sijoittaa sekä itsensä että suurimmat puolueet ulottuvuuksia mittaaville skaaloille. Kummankin skaalan ääripäät olivat 1 ja 10. Vasemmisto-oikeistoluottavuudella pienet arvot kuvaavat vasemmistoa ja suuret arvot oikeistoa. Euroopan yhdentymistä kuvaava kysymys kuului: ”Jotkut ihmiset sanovat, että Euroopan yhdentymisen pitäisi viedä pitemmälle. Toiset sanovat, että yhdentymisen on jo liian pitkällä. Mikä on teidän mielipiteenne? Kerotkaa näkökantanne 10-asteisella mittarilla. 1 merkitsee, että yhdentymisen on mennyt liian pitkälle ja 10 että yhdentymisen pitäisi viedä pitemmälle”. Kuvioon puolueet on sijoitettu kaikkien vastaajien kysymyksiin antamien keskiarvojen mukaan.¹⁵

¹⁵ Poliitiikan tutkimuksessa äänestäjien ja puolueiden sijoittumista politiikan eri ulottuvuuksilla on usein mitattu mediaanin avulla, mikä onkin teoreettisesti hyvin perusteltua. Kuvion 1 kohdalla on kuitenkin parempi käytännön syistä esittää puolueiden ja keskimääräisen äänestäjän sijoittuminen aritmeettisten keskiarvojen avulla. Tämä johtuu siitä, että puolueiden sijoittumista kuvaavat mediaanit saavat suurissa aineistoissa käytännössä aina arvokseen kokonaisluvun. Hajontakuviossa tämä on ongelmallista, koska ne silloin usein tuppaa sijoittumaan samaan pisteeseen kuviossa, mikä hankaloittaa kuvion tulkintaa. Aritmeettisen keskiarvon kohdalla tätä samaa ongelmaa ei ole.

Kuviosta 1 näkee, että äänioikeutettujen näkemys Suomen puolueiden sijoittumisesta vasemisto–oikeisto-ulottuvuudella ei ole yllätyksellinen. Kuvion puolueista kaikkein oikeistolaisin on Kokoomus ja vasemmistolaisin Vasemmistoliitto. Tarkasteltaessa vastaajien näkemystä puolueiden suhtautumisesta Euroopan integraatioon kaikkein EU-myönteisin puolue on Kokoomus, jota seuraa suhteellisen lähellä SDP. EU-kielteisimpiä puolueita ovat vastaajien näkemysten mukaan Perussuomalaiset ja Vasemmistoliitto.

Keskimääräisen äänioikeutetun sijoittuminen kuviossa on mielenkiintoinen. Vasemisto–oikeisto-ulottuvuudella keskimääräinen vastaaja sijoittuu puolueiden kirjon keskelle, mikä on tietenkin luonnollista, koska Suomen puoluejärjestelmä on historiallisesti pitkälti rakentunut juuri tämän ulottuvuuden varaan. Sen sijaan tilanne on kovin erilainen tarkasteltaessa suhtautumista Euroopan integraatioon. Kaikki puolueet Vasemmistoliittoa ja Perussuomalaisia lukuun ottamatta ovat euromyönteisempiä kuin keskimääräinen suomalainen äänioikeutettu. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen puoluekirjo ei ole kovin edustava Euroopan integraation suhteen. Monien kansalaisten mielestä Suomen puolueet ovat liian euromyönteisiä politiikkassaan, mikä tietenkin tarkoittaa sitä, että eurokriittisten äänioikeutettujen puoluevalinta eurovaaleissa on vaikeampi kuin euromyönteisten äänestäjien.¹⁶ Tämä voi olla yksi syy alhaiseen vaaliosallistumiseen eurovaaleissa. Tosin verrattaessa vuoden 2004 tilannetta vuoden 1999 eurovaaleihin on asiassa tapahtunut jonkin verran muutosta. Tuolloin suomalaisten puolueiden tarjoamat EU-politiikan vaihtoehdot olivat vielä suppeammat kuin vuoden 2004 vaaleissa (ks. tarkemmin van der Eijk ja Franklin 2004, 44).

Äänestysaktiivisuus

Kuten jo aiemmin todettiin, Euroopan parlamentin vaalit ovat toisen asteen vaalit, joiden yksi merkittävä piirre on alhainen äänestysaktiivisuus kansal-

lisiin parlamenttivaaleihin verrattuna. Yleisellä tasolla syyt alhaiseen eurovaaliosallistumiseen voidaan jakaa tekijöihin, jotka vaikuttavat kaikissa vaaleissa sekä erityisesti Euroopan unioniin liittyviin syihin, jotka vaikuttavat tietysti vain EP-vaaleissa (Mattila 2003). Borg ym. (2000) tutkivat suomalaisten perusteluja äänestämättömyydelleen vuoden 1999 eurovaaleissa. Esille tuli selvästi se, että monet äänioikeutetut eivät koe äänestämistä EP-vaaleissa samalla tavalla kansalaisvelvollisuudekseen kuin eduskuntavaaleissa. Yleisesti kuitenkin kansalaisten äänestämättä jättämiselle antamat syyt olivat melko samoja kuin eduskuntavaaleissa-kin.

Tutkittaessa äänestysaktiivisuutta yksilötasolla voidaan tehdä ero erilaisten äänestäjätyyppien kesken. Jotkut äänioikeutetut äänestävät kaikissa vaaleissa, jotkut jättävät kaikki vaalit väliin. Lisäksi EP-vaalien alhainen äänestysprosentti kertoo sen, että huomattavan suuri osa kansalaisista pidättäytyy äänestämästä erityisesti eurovaaleissa, vaikka he kansallisissa vaaleissa äänestäisivätkin. Taulukossa 5 tutkitaan logistisen regressioanalyysin avulla sitä, miten suomalaisten suhtautuminen unioniin ja heidän sijoittumisensa vasemisto–oikeisto-ulottuvuudelle vaikuttivat heidän äänestämisen todennäköisyyteen Euroopan parlamentin vaaleissa. Taulukossa kiinnitetään huomio kahteen eri asiaan. Ensiksi tutkitaan selittävien tekijöiden vaikutusta siihen, äänestikö vastaaja ylipäätään vaaleissa vai ei. Toiseksi analysoidaan erityisesti niitä vastaajia, jotka ilmoittivat äänestäneensä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa, mutta eivät kesän 2004 EP-vaaleissa.¹⁷ Tarkoituksena on selvittää, eroavatko nämä ”eurospesifit” äänestämättä jättäneet joiltain olennaisilta osilta muista vastaajista.

Aineistossa suhtautumista Euroopan unioniin mitattiin kysymyksellä, jossa tiedusteltiin vastaajien mielipidettä siitä, onko Suomen EU-jäsenyys ”hyvä asia”, ”huono asia” vai ”ei kumpaakaan”. Tästä kysymyksestä muodostettiin kaksi dummymuuttujaa ja vaihtoehto ”ei kumpaakaan” jätettiin vertailukohdaksi. Sijoittuminen oikeisto–vasemisto-ulottuvuudelle perustuu kysymykseen, jossa vastaajat saivat sijoittaa itsensä kymmenportaiselle vasemisto–oikeisto-skaalalle. Muina selittävinä tekijöinä analyysissa ovat vastaajien näkemys

¹⁶ Tässä suhteessa Suomi ei poikkea muista jäsenvaltioista. Vasemisto–oikeisto-ulottuvuudella puolueet ja niiden kansanedustajat edustavat varsin hyvin äänestäjiensä näkemyksiä, mutta Euroopan integraatioon kansanedustajat (niin kansallisten parlamenttien jäsenet kuin europarlamentaarikot) suhtautuvat äänestäjiään selkeästi myönteisemmin. (Thomassen ja Schmitt 1999)

¹⁷ Tästä analyysista on poistettu ne vastaajat, joilla ei ollut äänioikeutta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa.

Taulukko 5. Äänestämättä jättäminen 2004 eurovaaleissa (logistinen regressioanalyysi, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, $n = 604$).

	Ei äänestänyt EP-vaaleissa	Äänesti eduskuntavaaleissa, mutta ei EP-vaaleissa
Vakio	3,61** (0,81)	0,45 (0,81)
EU-jäsenyys hyvä	-0,40 (0,23)	-0,58* (0,25)
EU-jäsenyys huono	0,61* (0,27)	0,55* (0,27)
Vas.-oik. sijoittuminen	-0,07 (0,05)	-0,06 (0,05)
Taloudellinen tilanne (mennyt)	0,16 (0,15)	-0,08 (0,16)
Taloudellinen tilanne (tuleva)	-0,05 (0,14)	0,25 (0,15)
Hyväksyy hallituksen toimet	0,14 (0,23)	0,19 (0,26)
Puoluekiinnittyminen	-0,43* (0,20)	-0,10 (0,21)
Kiinnostus politiikasta	-0,64** (0,15)	-0,17 (0,15)
Ikä	-0,03** (0,01)	-0,02** (0,01)
Sukupuoli (nainen)	-0,59** (0,20)	-0,37 (0,21)
Tulot	-0,10* (0,04)	-0,08 (0,05)
Koulutus	-0,03 (0,02)	-0,02 (0,02)
Oikein luokiteltujen osuus (%)	72,2	76,0
Nagelkerken R ²	0,23	0,12

Suomen talouden kehityksestä sekä lähimenneisyydessä että lähitulevaisuudessa. Taloudellisten tekijöiden on monissa tutkimuksissa todettu vaikuttavan kansalaisten äänestysvalintoihin niin kansallisissa kuin Euroopan parlamentin vaaleissa (ks. esim. Lewis-Beck ja Stegmaier 2000; Kousser 2004). Vastaaajien tyytyväisyyttä istuvan hallituksen toimintaan mitattiin kysymyksellä, jossa oli kaksi vaihtoehtoa (hyväksyy / ei hyväksy hallituksen tähänastiset toimet). Puoluekiinnittymisellä viitataan tässä yhteydessä sellaisiin vastaajiin, jotka kokevat jonkin Suomen puolueista olevan heille läheinen. Perinteisesti kansalaiset, jotka tuntevat jonkun puolueen ”omakseen”, ovat keskimääräistä aktiivisempia osallistumaan politiikkaan. Sama pätee kansalaisiin, jotka ovat yleisesti kiinnostu-

neita politiikasta. Kyselyssä kiinnostusta mitattiin neliportaisella kysymyksellä suurten arvojen kuvastaessa suurempaa kiinnostusta. Loput muuttujista ovat perinteisiä taustamuuttujia: sukupuoli, ikä, tulot ja koulutus (mitattuna täyspäiväisen opiskelun lopettamisikänä).

Taulukon 5 tuloksista nähdään, että vastaajien sijoittuminen perinteisellä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella ei vaikuttanut siihen, kävivätkö he äänestämässä vai eivät. Sen sijaan suhtautuminen Suomen EU-jäsenyyteen vaikutti selkeästi. EU:n vastustajat pidättäytyivät todennäköisemmin äänestämättä EU:n kannattajiin verrattuna. Kiinnostus politiikasta ja puoluekiinnittyminen lisäsivät todennäköisyyttä äänestää. Vastaaajien taustatekijöistä ikä, sukupuoli ja tulotaso vaikuttivat odo-

Taulukko 6. Puolueen vaihtamisen ja alhaisen äänestysprosentin vaikutus puolueiden menestykseen vuoden 2004 eurovaaleissa.

	Ääniosuus eurovaaleissa (%)	Ilmoitettu kannatus eduskuntavaaleissa (%)	Puolueen vaihtaminen	Äänestysprosentti
SDP	21,2	24,6	-1,4	-2,0
KESK	23,4	26,1	-1,8	-0,9
KOK	23,7	19,9	2,1	1,7
VAS	9,1	8,0	0,3	0,8
VIHR	10,4	9,9	0,3	0,2

tetulla tavalla. Todennäköisyys äänestää kasvaa iän ja tulojen lisääntyessä. Lisäksi naiset ovat miehiä ahkerampia äänestäjiä. Näin ollen EU:n kannatusta lukuun ottamatta pitkälti samat tekijät selittävät äänestysaktiivisuutta Euroopan parlamentin vaaleissa kuin eduskuntavaaleissakin (ks. esim. Martikainen ja Wass 2002).

Taulukon 5 oikeanpuoleisessa sarakkeessa tarkastellaan sitä, miten ne henkilöt, jotka jättivät äänestämättä EP-vaaleissa, mutta äänestivät kuitenkin eduskuntavaaleissa, eroavat muista vastaajista. Tässä analyysissä suhtautuminen Suomen EU-jäsenyyteen korostuu entisestään. Ne henkilöt, jotka äänestävät eduskuntavaaleissa, mutta jättävät EP-vaaleissa äänestämättä, ovat merkittävästi keskimääräisiä vastaajia EU-kriittisempiä. Sen sijaan heidän puoluekiinnittymisensä, politiikkaan kohdistuvan kiinnostuksen taso tai tulotaso eivät tilastollisesti merkitsevällä tavalla eroa muista äänioikeutetuista. Tavallisesti poliittisen osallistumisen matalan tason on nähty kasautuvan erityisesti politiikasta irtautuneiden tai jollakin tavalla yhteiskunnallisesti vähäosaisten joukossa. Tämän analyysin tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että eurospesifit äänestämättä jättäneet eivät eroa näiden tekijöiden suhteen muista kansalaisista. He jättävät äänestämättä sen takia, että he suhtautuvat kriittisesti Euroopan unioniin, eivät sen takia, että he olisivat vähemmän kiinnostuneita politiikasta tai jollakin tavalla huono-osaisempia kuin muut kansalaiset. Tämä tulos viittaa siihen, että Euroopan parlamentin vaaleissa äänestämättä jättäminen voi olla selkeän rationaalinen valinta. Monet EU-kriittiset äänioikeutetut ilmeisesti kokevat, että paras tapa vaikuttaa EP-vaaleissa on jättää kokonaan osallistumatta. Yksi syy tähän on varmaankin edellisessä osiossa todettu EU-kriittisten puoluevaihtoehtojen rajallisuus Suomen puoluekentässä.

Puoluevalinta

Toisen asteen vaaleissa on varsin tyypillistä, että äänestäjät muuttavat puoluevalintojaan verrattuna kansallisiin parlamenttivaaleihin. Kuten jo aikaisemmin nähtiin, tavallisesti hallituspuolueet menettävät eurovaaleissa ääniä oppositiopuolueiden lisätessä kannatustaan. Samoin pienet puolueet pärjäävät todennäköisemmin suurilla puolueilla paremmin. Näihin puoluekohtaisiin kannatusvaihteluihin on ainakin kaksi syytä. Ensimmäinen syy on selkeä. Jotkut äänestäjät valitsevat eurovaaleissa toisen puolueen kuin kansallisissa parlamenttivaaleissa. Toinen syy on se, että matala äänestysprosentti suosii joitakin puolueita toisten kustannuksella. EP-vaaleissa pärjäävät erityisen hyvin puolueet, jotka onnistuvat mobilisoimaan kannattajansa äänestämään ahkerammin kuin muut puolueet.

Taulukossa 6 tarkastellaan näiden kahden tekijän eli puolueen vaihtamisen ja äänestysprosentin vaikutusta puolueiden ääniosuuteen van der Eijkin ja Franklinin (1996, 46–48) kehittämällä menetelmällä.¹⁸ Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa on puolueiden ääniosuudet vuoden 2004 eurovaaleissa. Toisessa sarakkeessa on puolueiden kannatus mikäli eduskuntavaalit olisi järjestetty heti eurovaalien jälkeen. Kannatusosuudet perustuvat kyselylomakkeen kysymykseen ”Jos eduskuntavaalit pidettäisiin huomenna, mitä puoluetta äänestäisit-

¹⁸ Analyysissä havaintoja painotettiin niin, että vastaajien puoluevalinnan jakauma vastasi vuoden 2003 todellista puoluejakaumaa. Analyysissä on mukana vain viisi suurinta puoluetta. Tämä johtuu siitä, että otoskoon ja eurovaalien alhaisen äänestysaktiivisuuden vuoksi eri puolueiden kannattajien frekvenssit jäävät aineistossa suhteellisen pieniksi. Pienen havaintomäärän takia pienempien puolueiden kannatuksen analyysi olisi ongelmallista.

Taulukko 7. Puoluevalinta vuoden 2004 eurovaaleissa (logistinen regressioanalyysi, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, $n = 606$)

	SDP	Keskusta	Kokoomus	Vasemmisto- liitto	Vihreät
Vakio	-1,80 (1,07)	-6,11** (1,10)	-7,08** (1,21)	-2,43 (1,72)	-2,58 (1,40)
EU-jäsenyys hyvä	0,47 (0,30)	-0,44 (0,28)	0,90** (0,32)	-0,69 (0,53)	0,34 (0,40)
EU-jäsenyys huono	-1,10* (0,50)	0,23 (0,34)	-0,88 (0,53)	-0,21 (0,55)	-0,90 (0,68)
Vas.-oik. sijoittuminen	-0,24** (0,06)	0,29** (0,06)	0,59** (0,08)	-0,76** (0,12)	-0,20* (0,09)
Taloudellinen tilanne (mennyt)	-0,35 (0,20)	-0,08 (0,18)	0,07 (0,20)	-0,29 (0,33)	0,58 (0,30)
Taloudellinen tilanne (tuleva)	0,17 (0,19)	0,34 (0,17)	-0,24 (0,18)	0,20 (0,20)	-0,47 (0,26)
Hyväksyy hallituksen toimet	0,73 (0,40)	0,95* (0,37)	-0,50 (0,32)	-0,29 (0,48)	0,55 (0,49)
Kiinnostus politiikasta	-0,14 (0,20)	0,19 (0,16)	0,43* (0,18)	0,81* (0,32)	0,27 (0,26)
Ikä	0,02** (0,01)	0,01 (0,01)	0,01 (0,01)	0,03 (0,02)	-0,05** (0,01)
Sukupuoli (nainen)	0,15 (0,27)	0,08 (0,24)	-0,39 (0,26)	0,62 (0,45)	1,40** (0,42)
Tulot	-0,00 (0,05)	-0,02 (0,04)	0,08 (0,04)	-0,01 (0,08)	-0,08 (0,08)
Koulutus	0,00 (0,02)	0,00 (0,02)	0,01 (0,02)	-0,01 (0,03)	0,07* (0,03)
Oikein luokiteltujen osuus (%)	87,3	85,0	86,3	95,0	93,4
Nagelkerken R ²	0,14	0,12	0,33	0,43	0,22

te??. Kolmannessa sarakeessa on puolueen vaihtamisen merkitys kunkin puolueen eurovaalime- nestykseen. Viimeisessä sarakeessa on puolesta- aan äänestysprosentin vaikutus puolueiden euro- vaaleissa saamaan kannatukseen. Eli esimerkiksi SDP sai eurovaaleissa 21,2 % äänistä, mutta olisi saanut samanaikaisesti järjestetyissä eduskunta- vaaleissa 24,6 % äänistä. Erotus on siis 3,4 pro- senttityksikköä, josta puolueen vaihtaminen se- littää -1,4 ja äänestysprosentin alhaisuus -2 pro- senttityksikköä. Myös Keskustan kohdalla nämä molemmat tekijät vaikuttivat laskevasti puolueen ääniosuuteen. Kokoomus menestyi eurovaaleissa erinomaisesti, ja tämä selittyy sekä puolueen vaihtamisella (2,1 %) että alhaisella äänestysprosen- tilla (1,7 %). Mielenkiintoista on, että alhainen äänestysprosentti näyttää vaikuttaneen myönteis- estä Vasemmistoliiton kannatukseen. Kaiken kaikkiaan nämä tulokset tukevat selvästi toisen as-

teen vaalien teoriaa. Eniten äänestäjiä EP-vaaleis- sa kaikkosi kahdelta eduskunnan suurimmalta puolueelta, jotka ovat myös tärkeimmät hallitus- puolueet.

Yksilötasolla puoluevalintaan EP-vaaleissa vai- kuttaneita tekijöitä tutkitaan taulukossa 7. Siinä analysoidaan logistisen regressioanalyysin avulla viiden suurimman puolueen kohdalta, miten suh- tautuminen Suomen EU-jäsenyyteen, sijoittumi- nen oikeisto–vasemmisto-ulottuvuudella sekä muut mielipide- ja taustatekijät vaikuttivat siihen, että äänestäjä valitsi juuri tietyn puolueen. Käyte- tyt muuttujat ovat samat kuin taulukossa 5. Poik- keuksena on kuitenkin puoluekiinnittyminen, joka ei ole mukana puoluevalinnan analyysissä. Tähän on synnä se, että puoluekiinnittyminen voi luonte- vasti kyllä selittää äänestysosallistumista, mutta on vaikea nähdä miksi se vaikuttaisi juuri tietyn puo- lueen valintaan.

Puoluevalintaa eniten määrittävä tekijä on äänestäjän sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-oluttuudelle. Mitä oikeammalle äänestäjä tällä ulottuvuudella sijoittuu, sitä todennäköisemmin hän äänestää Keskustaa ja ennen kaikkea Kokoomusta. Samoin vasemmalle sijoittuminen lisää todennäköisyyttä äänestää Vihreitä, SDP:tä ja erityisesti Vasemmistoliittoa. Iän kasvaessa todennäköisyys äänestää SDP:tä kasvaa. Nuorempien äänestäjien, hyvin koulutettujen ja etenkin naisten joukossa Vihreät on suosittu valinta. Vastaajien näkemyksellä Suomen taloudellisen tilan kehityksestä tai heidän tulotasollaan ei ole vaikutusta puoluevalintaan eurovaaleissa.

Suhtautumisella Euroopan integraatioon on äänioikeutetuille pienempi merkitys puoluetta valittaessa kuin tehdessä päätöstä siitä, äänestääkö lainkaan. Positiivisesti Suomen EU-jäsenyyteen suhtautuvat ovat todennäköisemmin Kokoomuksen kannattajia. Puoluekentän vasemmalle puolelle sijoittuvista äänestäjistä etenkin ne, joiden mielestä EU-jäsenyys ei ole huono asia, valitsevat SDP:n puolueekseen. Mielenkiintoista on, että kriittinen suhtautuminen Euroopan unioniin ei lisää todennäköisyyttä kannattaa yhtäkään viidestä suurimmasta puolueesta. Tämä johtunee siitä, kuten edellisessä osiossa tuli ilmi, että kaikkein EU-kriittisimmät äänioikeutetut jättävät todennäköisesti kokonaan äänestämättä.

Päätelmät

Tässä artikkelissa tarkastelimme kesän 2004 Euroopan parlamentin vaaleja toisen asteen vaalien teorian näkökulmasta. Teorian hypoteesit saivat hyvin vahvistusta eurovaaleissa. Äänestysaktiivisuus oli heikkoa kaikissa jäsenmaissa, joissa ei ollut äänestyspakkoa (pois lukien Malta). Suomessa puolueet panostivat vaaleihin selvästi enemmän kuin vuonna 1999 eikä vaalikalenteri ollut läheskään yhtä täynnä kuin viisi vuotta aikaisemmin (Tiilikainen ja Wass 2004; Raunio 2004). Äänestysaktiivisuus nousikin hieman verrattuna vuoden 1999 eurovaaleihin, mutta oli hyvin alhainen eduskuntavaaleihin verrattuna. Koko EU:n tasolla äänestysaktiivisuus on ollut laskussa ensimmäistä eurovaaleista saakka.

Tarkasteltaessa hallituspuolueiden suosiota huomataan, että ainoastaan kahdessa jäsenmaassa (Espanja ja Slovakia) hallituspuolueet pystyivät lisäämään suhteellista kannatustaan edellisiin kan-

sallisiin parlamenttivaaleihin verrattuna. Suomessa äänestäjiä kaikkosi eniten kahdelta eduskunnan suurimmalta puolueelta, Keskustalta ja SDP:ltä. Tämä havainto on täysin linjassa toisen asteen vaalien teorian kanssa, jonka mukaan hallitusvastuussa olevat ja isot puolueet menettävät EP-vaaleissa kannatustaan.

Suomen aineiston analyysi osoitti, että Euroopan unioniin liittyvillä mielipiteillä on enemmän vaikutusta siihen äänestääkö henkilö vaaleissa kuin varsinaiseen puoluevalintaan. Hiukan yksinkertaistettuna suomalainen äänioikeutettu tekee ensin päätöksen siitä äänestääkö hän lainkaan. Tähän valintaan vaikuttaa hänen suhtautumisensa unioniin. EU-kriittiset äänioikeutetut jättävät helpommin äänestämättä. Jos henkilö on kuitenkin päättänyt äänestää, hänen puoluevalintaansa vaikuttaa selkeästi enemmän perinteinen oikeisto–vasemmisto-jakolinja kuin EU-mielipiteet, joilla tosin on myös oma rajallisempi vaikutuksensa.

Vaikka toisen asteen vaalien teoria pystyy hyvin kuvaamaan eurovaaleissa havaittuja yhdenmukaisuuksia, on sillä kuitenkin omat rajoitteensa. Teoria ei esimerkiksi pysty selittämään jatkuvaa eurovaalien äänestysaktiivisuuden laskua koko unionin tasolla. Päinvastoin teorian mukaan äänestysaktiivisuuden tulisi nousta Euroopan parlamentin vallan kasvaessa, koska vaalien merkityksellisyyskin kasvaa samalla. Lisäksi teoria ei pysty mitenkään selittämään eri jäsenmaiden välisiä suuria eroavaisuuksia äänestystuloksissa ja äänestysaktiivisuudessa. Toisen asteen vaalien teoria on siis EU-tason makroteoria, jonka pohjalta ei voi tehdä hypoteeseja maiden välisistä eroavaisuuksista.

Eurovaalien alhaisella äänestysaktiivisuudella voi olla vaikutusta myös osallistumisaktiivisuuden kansallisissa vaaleissa. Franklinin (2004) mukaan niin äänestäminen kuin äänestämättä jättäminen ovat nuorina opittuja tapoja, jotka hyvin suurella todennäköisyydellä pysyvät suurin piirtein samanlaisina koko aikuiselämän ajan. Muutamat ensimmäiset kokemukset äänestämisestä äänioikeuden saamisen jälkeen ovat ratkaisevia tulevaisuuden kannalta. Jos nuori äänioikeutettu äänestää yksissä tai kaksissa ensimmäisissä vaaleissaan, on hän todennäköisesti myös jatkossa ahkera äänestäjä ja päinvastoin. Koska eurovaalien äänestysaktiivisuus on alhainen etenkin nuorten äänioikeutettujen kohdalla, voi tällä olla pitkän aikavälin vaikutuksia myös kansallisten vaalien äänestysosallistumiseen.

LÄHTEET

- Blondel, Jean, Richard Sinnott ja Palle Svensson. 1998. *People and Parliament in the European Union: Participation, Democracy, and Legitimacy*. Oxford: Clarendon Press.
- Borg, Sami, Juhani Pehkonen ja Tapio Raunio. 2000. Äänestämässä käynti ja äänestämättömyys. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.), *Suomen europarlamenttivaalit*. Tampere: Tampere University Press.
- Corbett, Richard. 1998. *The European Parliament's Role in Closer EU Integration*. Basingstoke: Macmillan.
- Dimitras, Panayote Elias. 1996. Greece: A Confused Electorate. Teoksessa Cees van der Eijk ja Mark N. Franklin (toim.), *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- van der Eijk, Cees ja Mark N. Franklin. (toim.) 1996. *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- van der Eijk, Cees ja Franklin Mark N. 1996. The Research: Studying the Elections of 1989 and 1994. Teoksessa van der Eijk, Cees ja Franklin, Mark N. (toim.), *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- van der Eijk, Cees ja Franklin Mark N. 2004. Potential for Contestation on European Matters at National Elections in Europe. Teoksessa Gary Marks ja Marco R. Steenbergen (toim.), *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Franklin, Mark N. 2004. *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hix, Simon. 2005. *The Political System of the European Union*. Toinen painos. Lontoo: Palgrave.
- Hix, Simon. 1999. Dimensions and Alignments in European Union Politics: Cognitive Constraints and Partisan Responses. *European Journal of Political Research* 35:1, 69–106.
- Hix, Simon ja Roger Scully. (toim.) 2003. The European Parliament at Fifty. *Journal of Common Market Studies* 41:2 (erikoisnumero).
- Hooghe, Liesbet ja Gary Marks. 1999. The making of a polity: The struggle over European integration. Teoksessa Herbert Kitschelt ym. (toim.), *Continuity and change in contemporary capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Härkönen, Elina. 1999. Ensimmäiset europarlamenttivaalit Suomessa: toisen asteen vaalit? Teoksessa Tuomo Martikainen ja Kyösti Pekonen (toim.), *Eurovaalit Suomessa 1996. Vaalihuomusta päätöksenteon arkeen*. Helsinki: Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia 10.
- IDEA. 2004. *Voter Turnout in Western Europe since 1945: A Regional Report*. Tukholma: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Judge, David ja David Earnshaw. 2003. *The European Parliament*. Lontoo: Palgrave.
- Kousser, Thaddeus B. 2004. Retrospective Voting and Strategic Behavior in European Parliament Elections. *Electoral Studies* 23:1, 1–21.
- Lewis-Beck, Michael ja Mary Stegmaier. 2000. Economic Determinants of Electoral Outcomes. *Annual Review of Political Science* 3, 183–219.
- Lodge, Juliet. (toim.) 2005. *The 2004 Elections to the European Parliament*. Lontoo: Palgrave.
- Marks, Gary ja Marco R. Steenbergen. (toim.) 2002. Dimensions of Contestation in the European Union. *Comparative Political Studies* 35:8 (erikoisnumero).
- Marks, Gary ja Marco R. Steenbergen. (toim.) 2004. *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marks, Gary ja Carole Wilson. 1999. National parties and the contestation of Europe. Teoksessa Thomas Banchoff ja Mitchell P. Smith (toim.), *Legitimacy and the European Union: The contested polity*. Lontoo: Routledge.
- Marsh, Michael. 1998. Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science* 28:4, 591–607.
- Marsh, Michael ja Mark Franklin. 1996. The Foundations: Unanswered Questions from the Study of European Elections, 1979–1994. Teoksessa Cees van der Eijk ja Mark N. Franklin (toim.), *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Martikainen, Tuomo ja Hanna Wass. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Mattila, Mikko. 2003. Why Bother? Determinants of Turnout in European Elections. *Electoral Studies* 22:3, 449–468.
- Mattila, Mikko. 2004. Contested Decisions: Empirical Analysis of Voting in the European Council of Ministers. *European Journal of Political Research* 43:1, 29–50.
- Niedermayer, Oskar. 1990. Turnout in the European Elections. *Electoral Studies* 9:1, 45–50.
- Oppenhuis, Erik, Cees van der Eijk ja Mark Franklin. 1996. The Party Context: Outcomes. Teoksessa Cees van der Eijk ja Mark N. Franklin (toim.), *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Pesonen, Pertti. (toim.) 2000. *Suomen europarlamenttivaalit*. Tampere: Tampere University Press.
- Raunio, Tapio. 2004. The European Parliament Election in Finland, June 13 2004. *European Parliament Election Briefing* No 16, European Parties, Elections and Referendums Network, Sussex European Institute.
- Reif, Karlheinz ja Hermann Schmitt. 1980. Nine second-order national elections: A conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research* 8:1, 3–44.
- Reif, Karlheinz. (toim.) 1985. *Ten European Elections: Campaigns and Results of the 1979/81 First Direct Elections to the European Parliament*. Aldershot: Gower.
- Rose, Richard. 2004. *Europe Expands, Turnout Falls: The Significance of the 2004 European Parliament Election*. Tukholma: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

-
- Schmitt, Hermann ja Renato Mannheimer. (toim.) 1991. The European Elections of June 1989. *European Journal of Political Research* 19:1 (erikoisnumero).
- Thomassen, Jacques ja Hermann Schmitt. 1999. Issue Congruence. Teoksessa Hermann Schmitt ja Jacques Thomassen (toim.), *Political Representation and Legitimacy in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Tiilikainen, Teija ja Hanna Wass. 2004. Puolueiden vaalikampanjat vuoden 2004 europarlamenttivaaleissa. *Poliitikka* 46:4, 250–263.